

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG ÉS A ROMÁN STATISZTIKA.¹⁾

A Magyar Statisztikai Társaságban nem első ízben hangzik el szigorú kritika a román népszámlálásnak azon módszere ellen, amellyel a nemzetiségek számát igyekszik megállapítani.²⁾ A mai előadásnak nem annyira az a célja, hogy ezeket a módszereket bírálja — bár a bírálattól ezúttal sem térhetünk el —, hanem inkább az, hogy az erdélyi magyarság helyes számát éppen a román statisztika sebezhető oldalait figyelembevéve és ellenmondásait felderítve megállapítsa. Nagy könnyebbség nekünk ebben a tekintetben, hogy az elszakított területek népességének nemzetiségi viszonyait a sok próbát kiállt magyar adatok alapján jobban ismerjük, mint az elszakított területek új urai és olyan részletek birtokában vagyunk a tökéletes magyar nemzetiségi statisztika jóvoltából, amelyekkel nehézség nélkül lehet kimutatni a román statisztika ferdítéseit. Csupán a népesség számának változására kell tekintettel lennünk és a népesség összetételeinek olyan változásaira, amelyek más, nem nemzetiségi adatokból kitűnnek.

A románok, amint tudjuk, már a béketárgyaláson igyekeztek e magyar statisztikának a követelt erdélyi területre vonatkozó adatait meghamisítani, még pedig sokkal durvább módon, mint ahogy azt — el kell ismernünk — most teszik. Ezek a mesterkedések és az ő akkori adataiknak, melyekkel a nyugati hatalmakat félrevezették, cáfolata részletesen le vannak írva a béketárgyalási kötetekben, azokra itt nem terjeszkedem ki.

Amikor a trianoni békében Románia megkapta Erdélyt és az azzal határos területeket, nem nagyon igyekezett, hogy az újonnan szerzett területek nemzetiségi statisztikáját megállapítsa, mert el kellett ismernie, hogy bármily erős hamisítás mellett sem tudja eltüntetni a több millió főnyi más nemzetiségűeket. Románia volt az egyetlen európai állam, amely a világháború után közvetlenül nem tartott népszámlálást, csak olyan futólagosán végzett és tudo-

¹⁾ A Nemzetközi Népeştudományi Unió Magyarországi Csoportjában 1940. február 20-án tartott előadás.

²⁾ L. Kovács Alajos dr.: Az erdélyi magyarság sorsa. Magy. Stat. Szemle 1935. évf. 247.—264. I: Rónai András dr.: Erdély népességi viszonyai. Magy. Stat. Szemle. 1939. évf. 350.—360. 1.

mányosan meg nem alapozott népszerűsírásokat, amelyeknek az eredményeit most már maga a román statisztikai hivatal sem tartja hiteleseknek és mellőzi azok adatainak közlését kiadványaiban.¹⁾

Az első népszámlálás, amit a megnövekedett Románia tartott, 1930 végén volt; ennek eredményei sincsenek még ma sem részletesen közölve. A népszámlálásról mindössze egy „Indicatorul Statistic“ című kiadvány jelent meg, amely községenként a házak, háztartások és lakosok számát tartalmazza, egyéb részletre nem terjed ki. Ebben a kötetben azt ígérte a román statisztikai hivatal, hogy öt nagy kötetben fogja a népszámlálás eredményeit közölni, amihez még három segédmunkálát csatolkozik. Ez utóbbiak egyike az 1932-ben megjelent „Indicatorul Statistic“.

A nagyhangú ígélet ellenére az 1930. évi román népszámlálásról a további *hét* kötetből a mai napig egyetlen kötet sem jelent meg. Az 1935—36. évekről szóló román statisztikai évkönyv, amely 1938-ban jelent meg, először közöl egyes demográfiai adatokat a népszámlálásból vagy országosan, vagy a tíz országrész szerinti részletezéssel.

Jellemző, hogy a népi eredetre (nemzetiségre), illetőleg az anyanyelvre vonatkozó adatok, amelyeket az 1938-ban megjelent román statisztikai évkönyv az 1930. évi népszámlálásról közöl majdnem 8 évvel a népszámlálás után, még mindig csak *előzetes* adatoknak vannak feltüntetve. Azonkívül ezek az adatok a vallásfelekezeti adatokkal együtt, amelyek már úgylátszik véglegesek, csak arányszámokban vannak közölve.

Az 1937 és 1938-ról szóló, 1939-ben megjelent Statisztikai Évkönyv²⁾ már közli a végleges abszolút számokat is a vallásfelekezetekről, a népi eredetről és az anyanyelvről nemcsak országrészek, hanem megyék (judetul) szerint is, ami már mindenesetre mélyebb bepillantást enged a viszonyokba, de természetesen nem pótolja a községek szerint való részletezést

Mindenesetre nagy vívmány és — ha nem csalódnunk — a magyar statisztikai szakemberek agitációjának is része van abban, hogy a románok az 1930. népszámlálás alkalmával már nemcsak a népi eredetet, hanem az anyanyelvet is felvették és mind a két szempontból fel is dolgozták az adatokat, összehasonlítva a két-féle eredményt, kitűnik, hogy az anyanyelv felvétele még a románoknak is kedvez valamennyire, de még jobban kedvez a magyarságnak, amely így az elmagyarosodott németek, zsidók és cigányok egy részét is sorai közé számíthatta. Arra már, úgylátszik,

¹⁾ Erre vonatkozólag részletesen: Kovács Alajos dr.: A nemzetiségi statisztika problémája. Magyar Statisztikai Szemle, 1929. évf. 73. 1.

²⁾ Jellemző, hogy az Évkönyv 1937. és 1938. évet visel a homlokán, de 395 táblája közül csak 7 jelentéktelen kis tábla (a 717 lapból 7 lapon) közül 1938. évi adatokat; a többi adat mind vagy 1937. évi, de igen sok 1936. és még régebbi évekből való.

vigyáztak a románok, hogy az esetleg elmagyarosodott románok az anyanyelvi rovatban is a románok közé kerüljenek. Ez a valási és nemzetiségi adatok összehasonlításából tűnik ki.

Lássuk most már a főbb nemzetiségek adatait azok szerint az adatok szerint, amelyeket az 1937—38. évi román statisztikai évkönyv közöl három részletben, t. i. Erdélyről, a Bánságról és a Körös-Máramaros tartományról. Az egész tágabb Erdély végső adatai a következők a kétféle felvétel szerint:

Nemzetiség ill. anyanyelv	Népi eredet	Anyanyelv	Különbtség
magyar	1.353.276	1.480.712	+ 127.436
német	543.852	540.793	— 3.059
román	3.207.880	3.233.216	+ 25.336
rutén	29.607	24.217	— 5.390
szerb, horvát szlovén	43.342	42.359	— 983
bolgár	11.400	11.133	— 267
cseh és szlovák	46.786	40.630	— 6.156
zsidó	178.699	111.275	— 67.424
cigány	109.156	43.651	— 65.505
egyéb és ismeretlen	24.365	20.377	— 3.988
Összesen:	5.548.363	5.548.363	—

Anyanyelv szerint tehát a magyarok száma több, mint 127 ezerrel nagyobb, mint a népi eredet kritériuma alapján. De nyereségük van a románoknak is, mert 25 ezerrel többet hoz ki a román statisztika a román anyanyelvűekre, mint a népi eredet szerint románokra nézve. A többi nemzetiség mind veszít az anyanyelv kérdezése tévén, mert ezek egy része nyelvileg asszimilálódott vagy a magyarsághoz, vagy a románsághoz. Természetesen világosabban lehetne látni, hogyha a népi eredet és @z anyanyelv egymással kombinálva volna, de a viszonyok ismeretében így is sejteni lehet, hogy a románok az anyanyelv kérdezésével főképp a cigányoktól kaptak tömegeket, a magyarság számát pedig főképp a zsidók szaporították. A zsidók egy része valószínűleg németnek is vallotta magát, de viszont a német eredetűek közül sokan anyanyelvükül a magyart vallották be (különösen Szatmár megyében) s így a németeknek egy kis vesztesége van az anyanyelv kérdezése révén.

Mi a magyar adatokkal való összehasonlításnál a román statisztikának mindenesetre azokat az adatait fogadjuk el a valósághoz közelebb állóknak, amelyeket a román statisztika is az anyanyelv alapján állapított meg. Hogy azonban ezeknek az adatoknak mennyire alatta kell állniok a valóságnak, azt az 1910. évi magyar adatokkal való összehasonlítás mutatja:

Anyanyelv	1910	1930	Szaporodás sz. sz	v. fogyás %
magyar	1.661.805	1.480.712	— 181.093	— 10.9
német	564.789	540.793	— 23.996	— 4.2
román	2.829.454	3.233.216	+ 403.762	+ 14.3
tót, cseh	42.000	40.630	— 1.370	— 3.3
rutén	20.482	24.217	+ 3.735	+ 18.2
szerb, horvát	54.055	42.359	— 11.696	— 21.6
zsidó	ö	111.275	+ 111.275	—
egyéb	84.882	75.161	— 9.721	— 11.4
összesen:	5,257.467	5,548.363	+ 290.896	+ 5.5

Anyanyelv	1910	1930	Szaporodás v. fogyás sz. sz	%
magyar	1,661.805	1,480.712	— 181.093	— 10.9
német	564.789	540.793	— 23.996	— 4.2
román	2,829.454	3,233.216	+ 403.762	+ 14.3
tót, cseh	42.000	40.630	— 1.370	— 3.3
rutén	20.482	24.217	+ 3.735	+ 18.2
szerb, horvát	54.055	42.359	— 11.696	— 21.6
zsidó	¹⁾	111.275	+ 111.275	—
egyéb	84.882	75.161	— 9.721	— 11.4
Összesen:	5,257.467	5,548.363	+ 290.896	+ 5.5

Elsősorban meglepő, hogy a Magyarországból Romániának jutott területen húsz év alatt maga a lélekszám is milyen kis mértékben növekedett. Még akkor is, ha feltételezzük, hogy a háborús évtizedben a lélekszám kb. 100 ezerrel fogyott, amire minden jel mutat, amikor is a lélekszám szaporodása a háború utáni békés évtized alatt kb. csak 400 ezer, ami még a 8%-ot sem éri el. Az impérium-változás sok erdélyi magyart menekülésre készítetett és tudjuk azt, hogy az 1918—1923. évek folyamán közel 200 ezer lélek menekült Erdélyből Csonka-Magyarországra. Ezek egy része később visszaszállingózott; viszont azt is tudjuk, hogy a háborús évtized alatt a magyar statisztika bizonyosága szerint a magyar elem jobban növekedett, mint a románság, sőt az 1920-as éveknek legalább is az első felében még a román statisztika szerint is nagyobb volt a magyar jellegű vallásfelekezetek természetes nép-növekvése, minit a román jellegűeké, úgyhogy a menekültek számát a természetes szaporodásnak nagyjából pótolni kellett. Mindezeket figyelembe véve, nem fogadhatjuk el hiteleseknek az 1930. évi román népszámlálásnak még az anyanyelvi alapon kihozott eredményeit sem az egyes nemzetiségek számára vonatkozólag. Látjuk, hogy a magyarság száma 181 ezerrel csökkent ezalatt a húsz év alatt s a ruténeken kívül csak a románok száma növekedett feltűnő módon. Ami a zsidókat illeti, a román statisztika most már — elvi szempontból helyesen — szakított avval a béketárgyaláson követett eljárásával, hogy az izraelita vallásúakat feltétlenül és kivétel nélkül zsidó nemzetiségűeknek vegye s csupán azokat mutatta ki úgy a népi eredet, mint az anyanyelv szempontjából zsidóknak, akik magukat ilveneknek illetőleg jiddis vagy héber anvanyelvűeknek mondták. De ligylátszik ebben sem volt következetesség, mert az egész erdélyi területen kereken 193 ezer izraelita vallását mutatnak ki, népi eredet szempontjából pedig már csak 179 ezer zsidó szerepel. Bizonyos, hogy a zsidókra nyomást gyakoroltak abban a tekintetben, hogy ha már nem románoknak, legalább ne magyaroknak vallják magukat, mint ahogy azt a magyar uralom idején legnagyobb részben tették.

Erdélyben éppen a vallásfelekezeti adatok azok, amelyeknek

¹⁾ A zsidó mint anyanyelv nem volt kimutatva.

alapján legbiztosabban lehet megállapítani, hogy milyen mértékben tekinthetők hiteleseknek a román népszámlálás nemzetiségi adatai. Erdélyben ugyanis, különösen a szűkebb értelemben vett Erdélyben, szoros összefüggés áll fenn a vallásfelekezetek és a nemzetiségek között. Ez az összefüggés a Királyhágón inneni részekben már kevésbé van meg, különösen a római katolikusok tekintetében, akik között sok német és tót is van, azonkívül nagy számmal vannak ezen a területen a magyar görögkatolikusok és görögkeletiek is. Éppen az a körülmény, hogy Magyarország keleti részeiben bizonyos összefüggés van a vallásfelekezetek és a nemzetiségek között, a magyar időkben a vallásfelekezetek meglehetősen széles önkormányzata mellett szinte áthághatatlan akadályt alkotott abban a tekintetben, hogy a magyarság egyes vallásfelekezetek hívei között nagyobb mértékben elterjedhessen. Ami akkor a magyarságra nézve káros és szinte veszélyes volt, az a mostani viszonyok között, amikor a magyarság is más impérium alatt nyög, bizonyos mértékben a magyarságnak javára és megtartására szolgál. Ahogy annakidején nehezen lehetett elképzelni azt, hogy a magyarság a nagytömegű görög katolikus és görögkeleti oláhok és szerbek között térít foglaljon, úgy most sem lehet feltételezni, hogy a román kormányzat a római katolikus, református és unitárius vallású magyarságot tömegesen vagy rövid idő alatt képes lenne magyarságából kiforgatni. A románoknak és a magyaroknak a vallási életben úgyszólván semmi közösségük nincs; ezen a téren a románok csak abban az esetben tudnak eredményt elérni, ha olyan eszközökhöz folyamodnak, amilyenekkel a moldvai csángókkal szemben éltek és élnek, akiket nyelvüket nem értő idegen papokkal árasztottak el és ilyen módon oláhosították el őket.

De éppen, mert a román nyelvnek a görög katolikus és görög keleti egyházban úgyszólván kizárólagos szerepe van, módjukban van a románoknak, hogy elsősorban az ilyen vallású magyarokat oláhosítsák el. A statisztikában ezt már előre megteszik, amennyiben az anyanyelvi és vallási adatok összehasonlításából kitűnik, hogy a görög katolikus és görög keleti magyarokat az első népszámlálás alkalmával, amikor még idejük sem lehetett azokat eloláhosítani, máris románoknak tüntetik fel. Az 1910. évi magyar statisztika szerint azon a területen, amit Románia Magyarországból megkapott, kereken 84 ezer görög katolikus és 24 ezer görög keleti magyar él. akik annyira magyarok, hogy — amint a béketárgyaláson is kimutattuk — ezen a területen a magyar görög katolikusoknak 64.4%-a, a magyar görög keletieknek pedig 56.7 százaléka nem is beszél más nyelven, mint magyarul. A Székelyföldön pedig ez az arányszám úgy a görög katolikusoknál, mint a görög keletiekénél a 80%-ot is meghaladja. Nem tagadjuk, lehetnek ezek között a magyar görög keletiek és görög katolikusok között román származásúak is, de mégis túlnyomó nagy részük eredetileg is magyar és amennyiben románul tud, ezt a nyelvtudást a

román környezettel való érintkezésből és a román egyházi nyelv révén szerezte. Ha tehát a román statisztika anyanyelvi alapon is csinált nemzetiségi statisztikát, itt *ezeket a magyar nyelvű görög katolikusokat és görög keletieket is magyaroknak kellett volna minősíteni*. De — úgylátszik — nem tudott szabadulni attól, a béketárgyaláson és azóta is követett téves felfogástól, hogy aki görög katolikus vagy görög keleti, az magyar nem lehet, annak, ha magyarnak tartja is magát, eo ipso romának kell lennie. Kivételt csak más nemzetiségekre, a ruténekre, oroszokra, szerbekre és részben a bolgárookra és cigányokra nézve tett. Hogy mennyire elfogult a román statisztika ebben a tekintetben, az is mutatja, hogy a moldvai római katolikus csángókat, akik a mi tudomásunk szerint is már nagyrészt eloláhosodtak nyelvileg, a népi eredet szerint felállított statisztikában sem mutatja ki magyarokul, holott a románok is tudják és elismerik, hogy ezek a római katolikusok magyar eredetűek, ők maguk is és román szomszédaik az „ungur“ nevet használják megjelölésükre, éppen úgy, mint a bihari, szilágyi, szatmári görög katolikus és keleti magyarok sok helyen oláhnak nevezik magukat vallásuk révén. A hasonlat nem egészen jó, mert a görög katolikus magyarok között tényleg vannak oláh származásúak, de a moldvai római katolikusok között egyáltalán nincsenek Tornán eredetűek, azoknak legalább is 90 százaléka magyar eredetű (egyések szerint megmagyarosodott kún) s csak kis részük lengyel, német vagy egyéb származású. Mégis a kb. 110 ezer római katolikussal szemben Moldvában csak 22 ezer magyar eredetűt és 24 ezer magyar anyanyelvűt mutatnak ki, amiben már magában is ellenmondás van, mert hiszen, *ha eloláhosodtak azok a római katolikus magyarok, népi származás alapján több magyarnak kellene lenni, mint anyanyelv szerint, holott kevesebb van*.

Ugyancsak következetlenség van a cigányok kimutatásában. Népi eredet szerint az egész erdélyi területen 109 ezer cigányt mutatnak ki, anyanyelv szerint pedig 44 ezret, tehát kb. 65 ezer cigánynak más, nem cigány az anyanyelve. Ha a népi eredetet komolyan és minden elfogultság nélkül vették volna számba, akkor a népi eredet szerint cigányokul kimutatottak számának jóval nagyobbak kellene lennie. Már a béketárgyaláson kimutattuk (lásd I. kötet 137 l.), hogy a cigányok száma a románoknak jutott területen már 1893-ban 142 ezer volt az akkori külön cigányszámlálás szerint, akik közül kerek számokban 97 ezer volt görög katolikus és görög keleti; anyanyelv szerint pedig 37 ezer magyar, 52 ezer román és 52.500 cigány. 1910-ben ugyanazon a területen a magyar népszámlálás majdnem ugyanannyi (52.632) cigány anyanyelvűt talált, mint 17 évvel előbb a külön cigányösszeírás. Azt is kimutattuk, hogy a cigányfajúak számának 1910-ig legalább is 170 ezerre kellett emelkedni ezen a területen, azóta pedig számuk bizonyára meghaladja a 190 ezret. Népi eredet szempontjából tehát a román statisztikának legalább is ennyi cigányt kellett volna ki-

mutatni; más kérdés azután, hogy ezek ma már anyanyelvi szempontból milyen nemzetiséghez tartoznak. A magyar statisztika ezt is lelkiismeretesen mutatta ki saját bevallásuk alapján, a román statisztika azonban a megyei adatokból kitetszőleg a román vidékeken eltüntette a cigányokat a románok közé, a magyar vidékeken pedig megszorította a számukat, valószínű tehát, hogy a cigány anyanyelvűeknek kimutatottak jórésze tulajdonképpen magyar anyanyelvű cigány, a többi cigányeredetű pedig már a valóság alapján a románok között van elkönyvelve.

Az anyanyelvnek a román népszámlálás alkalmával történt helytelen és célzatos felvételét legjobban a vallásfelekezeti adatokkal való összehasonlítással lehet igazolni. Közismert dolog s különben is a magyar statisztika pontosan, számszerűleg kimutatta, hogy az erdélyi területen milyen összefüggés van a vallásfelekezetek és a nemzetiségek között, illetőleg, hogy az egyes felekezetek híveinek milyen százaléka ilyen, vagy olyan nemzetiségű. Ez az arányszám a magyar népszámlálási kötetekben legalább is a magyarságra nézve, törvényhatóságokint ki van mutatva, egyébként visszamenőleg községenkint is rendelkezésre áll. Abból, hogy ezek az arányszámok az egyes felekezetek körében csak kis mértékben változtak a magyarság javára, megállapítható egyrészt az, hogy a magyar adatok helytállóak, mert az egyes népszámlálások eredményei csak kevéssé térnek el egymástól, másrészt pedig, hogy a vallásfelekezetek és nemzetiségek között fennálló kapcsolat meglehetősen állandóságot mutat, amelyet még a legerőszakosabb románosítás sem tudhatott ilyen rövid idő alatt véglegesen megváltoztatni. Minthogy pedig a vallásfelekezeti adatok a román népszámlálásból szintén ismeretesek, még pedig ugyanolyan részletességgel, mint a népi eredet és az anyanyelv adatai, vagyis vármegyék, a három országrész és az utóbbiakon belül a városok és vidékek szerint,¹⁾ megvan a mód az anyanyelvi adatoknak a vallásfelekezeteik száma alapján való ellenőrzésére. Lássuk először, hogy az egész Erdély területén hogyan változott 1910 óta a vallásfelekezetek száma (kerek számokban):

Vallásfelekezet	1910	1930	Szaporodás v. fogyás	
			sz. sz.	%
róm. katolikus	995.000	947.400	— 47.600	— 4.8
gör. katolikus	1,243.000	1,385.400	+ 142.400	+ 11.5
gör. keleti	1,807.000	1,932.400	+ 125.400	+ 6.9
református	694.000	696.300	+ 2.300	+ 0.3
evangélikus	263.000	274.400	+ 11.400	+ 4.3
unitárius	69.000	68.300	— 700	— 1.0
izraelita	182.000	192.800	+ 10.800	+ 5.9
egyéb és ismeretlen	4.000	51.300	+ 37.300	—
Összesen:	5,257.000	5,548.300	+ 291.300	+ 5.5

¹⁾ A városok és vidék szerint való megoszlás csak az előzetes adatokból van meg s csupán az arányszámokból való visszazámítás útján, azért ezek az adatok nem egészen pontosak.

Bármennyire kétségbe vonjuk a román statisztika nemzetiségi adatainak hitelességét, azt már nem tételezzük fel, hogy a vallásfelekezeti adatokat meghamisította volna. Kétségtelen, hogy a vallásfelekezet sokkal jellegzetesebb és határozottabb, amellet szinte közigazgatásilag is nyilvántartott ismertető jele minden embernek, így tehát az adatok bevallása is feltétlenül jobb, mint a népi eredeté, vagy az anyanyelvé, a feldolgozás pedig bizonyára alkalmazkodott a bevallott adatokhoz. Az is nyilvánvaló, hogy a két, nagy többségben románokból álló felekezet, a görögkeleti és méginkább a görög katolikus az országos átlagnál sokkal nagyobb mértékben szaporodott ez alatt a húsz év alatt. A románok görög katolikus része, amely a szóban forgó területnek leginkább északi és északkeleti részeit lakja, már a magyar uralom idejében is igen szaporos volt, a sokkal kevésbé szaporos görögkeleti románság pedig az uralomváltás óta a régi királyságból kapott meglehetősen nagy utánpótlást. Ha a románoknak rendes és nyugateurópai értelemben vett tudományos statisztikájuk volna, vagy ha van, az közölve volna, meg lehetne állapítani azt, hogy a mai román területen mennyi az Ó-Romániából származók száma, úgy ahogy azt a magyar statisztika a születési hely alapján községenként kimutatja. Jelenleg erre nincsen mód, de sejteni lehet egyrészt a görög keletieknek az országos átlagot meghaladó szaporodásából, másrészt egynéhány szórványosan közölt adatból (pl. Kolozsvár lakosságát részletezték születési hely szerint).

A magyar felekezetek hívei alig szaporodtak az utolsó húsz év alatt, sőt a *római katolikusok száma 48 ezerrel megfogyott*, az unitáriusoké is ezerrel; csupán a reformátusok értek el mindössze kétezer főnyi növekedést. Már ez a futólagos áttekintés is jelzi, hogy a románoknak mindenesetre erősebben kellett szaporodniuk, mint a magyaroknak, bár a római katolikusok nagy fogyása azt a gyanút is keltheti bennük, hogy azok egy részét nem írták-e be görög katolikusnak. De még ha teljesen el is fogadjuk a vallásfelekezetekre vonatkozó adatokat és feltételezzük azt, hogy az egyes vallásfelekezetek hívei ugyan olyan arányban magyarok ma is, mint voltak 1910-ben, a magyarság számáról a következő képet kapjuk:

Vallásfelekezet	Lélekszám 1930-ban a román statisztika szerint	A vallásfelekezet magyarságának aránya 1910-ben %-ban	A magyarság száma e % alapján 1930-ban
róm. kat.	947.351	63.9	605.000
gör. kat.	1,385.445	6.8	94.200
gör. keleti	1,932.356	1.3	25.100
református	696.320	98.4	686.000
evangélikus	274.415	13.7	37.600
unitárius	68.330	98.9	67.600
izraelita	192.833	73.5	141.800
egyéb és ism.	51.313	39.8	20.400
Összesen:	5,548.363	(30.2)	1,677.700

E szerint, ha a vallásfelekezeti adatok alapján, amelyek a magyar statisztika több évtizedes bizonyossága szerint szorosan összefüggnek a nemzetiséggel, számítjuk ki a magyarok számát, kiderül, hogy ilyen módon a román uralom alá került mai Erdélyben 1,678.000 magyart kapunk. Ez a szám a románok által anyanyelv alapján kimutatott számnál (1,481.000) 197 ezerrel nagyobb, ha pedig a népi eredet alapján megállapított számhoz (1,353.000) hasonlítjuk, ezt a számot nem kevesebb, mint 325 ezerrel haladja meg. Megengedjük, sőt valószínű is, hogy sokan opportunitásból, nyomás alatt, vagy talán mert még a magyarságba nem voltak végelegesen beolvadva, a román népszámlálás alkalmával románoknak vallották magukat olyanok is, akik 1910-ben még a magyarsághoz számítottak. A fiatalabb nemzedékben, különösen azokban, akiket válásuk alapján, vagy névelemzéssel román iskolákba kényszerítettek, bizonyára szintén akadtak ilyenek — az azonban kétségtelen, hogy ha a román népszámlálás teljes tárgyilagossággal folyt volna le, akkor ezeknek az eseteknek a száma egészen minimális lett volna; sőt valószínű, hogy a magyar felekezetek körében a román uralom mégjobban felfokozta a nemzeti öntudatot és híveik közül többen vallották volna magyaroknak magukat, mint azelőtt. Olyan vidékeken pedig, mint pl. Nagykároly környékén, ahol a római katolikus svábság a teljes elmagyarosodás útján volt, a magyarság még nyert volna is a beolvadás révén, ha ezt a románok erőszakos eszközökkel meg nem akadályozzák. Az 1930-as népszámlálásnál — amint a későbbi adatokból ki fog tűnni —, a románok már is beláták, hogy nem vehetik Szatmár megyében az összes Tómai katolikusokat németeknek, mint ahogy az 1920. évi hevenyészett népszámlálásikor csinálták, mert 1930-ban már jóval kevesebb németet mutatnak ki Szatmárban, illetőleg Szilágyban, mint 1920-ban (a svábság területeit u. i. azóta legnagyobb részben Szilágy megyéhez csatolták).

A magyarság száma ezzel a számítással 1,678.000 főre tehető a Romániához csatolt keleti részeken, ami az ottani népességnek 30.2 százalékát teszi. A nagy elvándorlás dacára tehát 1910-től 1930-ig nem fogyott a magyarság, hanem 16 ezer lélekkel növekedett. El kell ismernünk azonban, hogy arányszáma ez alatt az idő alatt 31.6 százalékról 30.2 %-ra csökkent, mert kétségtelen az, hogy ezúttal a román jellegű vallásfelekezetek erősebben növekedtek, mint a magyar jellegűek. A háború végén a magyarság aránya még nagyobb lehetett ezen a területen 31.6%-nál, mert az 1918. évig terjedő magyar népmozgalmi adatok szerint a magyarság természetes szaporodása sokkal erősebb volt, mint a románságé.

Arra nézve, hogy a román népszámlálás mennyire célzatosan és hamisan vette fel a nemzetiségi adatokat, még a következő összehasonlító adatokkal érvelhetünk:

1910-ben volt görög katolikus és görög keleti együtt	3,050.000
ezzel szemben román anyanyelvű	2,829.000
Különbség	— 221.000

1930-ban volt görög katolikus és görög keleti együtt	3,318.000
ezzel szemben román anyanyelvű	3,233.000
Különbség	85.000

tehát nem oláh görög katolikus és görög keleti volt	
1910-ben	221.000
1930-ban	85.000
Fogyás	136.000

Világosan látszik ebből az összehasonlításból, hogy mennyire iparkodott a román statisztika a románok számát közelebb hozni a görögkatolikusok és görögkeletiek számához, másszóval, hogyan igyekezett a más nemzetiségű, különösen magyar anyanyelvű görögkatolikusokat és görögkeletieket románnak átminősíteni. Hogyan lehetséges az, hogy míg a vallási statisztika szerint a görögkatolikusok és görögkeletiek együttes száma húsz év alatt csak 8.8 százalékkal növekedett, addig a románok száma, amely nemzetiség úgyszólván kizárólag ennek a két vallásfelekezetnek a híveiből áll, mégis 14.3%-os szaporodást ért el. Abszolút számban a két vallásfelekezet híveinek szaporodása csak 260 ezer lélek, ezzel szemben a románok száma 404 ezerrel növekedett ugyanezen idő alatt. A tendencia és a hamisítás célja tehát egészen világos.

Az 1930. évi népszámlálás előtti évtized természetes szaporodása vallásfelekezetek szerint is rendelkezésre áll. Ez alatt a tíz év alatt a tágabb értelemben vett Erdély lakossága 483 ezer lélekkel szaporodott a születések többlete révén. Ez a szám a következőképpen oszlott meg vallásfelekezeteik szerint:¹⁾

róm. katolikus	70.000
gör. katolikus	170.000
gör. keleti	131.000
református	67.000
evangélikus	18.000
unitárius	7.000
izraelita	20.000
egyéb	—
Összesen	483.000

Az egyes vallásfelekezetek 1930. évi adataival összehasonlítva az előző tíz év természetes szaporodásának számait, első pillantásra látszik, hogy a görögkatolikusok természetes szaporodása volt a legnagyobb; elég egészséges szaporodást mutatnak a reformátusok, unitáriusok és izraeliták, ellenben már jóval gyengébb a római katolikusok és még inkább a görögkeletiek természetes szaporodása, végül legkisebb az ágostai evangélikusoké. Ha a román jellegű gö-

¹⁾ Ezek a számok nem egészen pontosak, mert az 1929. évi természetes szaporodás vallásfelekezetek szerint való megoszlása nem ismeretes, legalább is közölve nincsen. Azért ennek az évnek természetes szaporodását (41.678) a többi 9 év adatainak figyelembe vételével osztottuk meg: ugyancsak az ismert adatok segítségével bontottuk fel a protestánsoknak az 1921'—1927. évben együttesen kimutatott természetes szaporodását.

rökgkatolikus és görögkeleti vallásfelekezetet összefoglaljuk, ez a két felekezet együttesen mindenestre valamivel kedvezőbb szaporodást mutat, mint a többi felekezetek együttvéve. De a különbség semmiestre sem olyan nagy, hogy indokolná a románságnak az utolsó évtizedben történt óriási előretörését. Mindenesetre a kivándorlásnak és a Regátból való bevándorlásnak nagy része van abban, hogy az egyes vallásfelekezetek tényleges szaporodásának számai anynyira különböznek a természetes szaporodás számaitól.

Kétségtelen, mert pontos adatokkal tudjuk igazolni, hogy az impérium-változásig nemcsak a szoros értelemben vett Erdélyben, hanem az egész elszakított területen a magyar volt a fejlődőképe-sebb elem. Azt is el kell ismernünk, hogy azóta a viszonyok meg-változtak a románság javára és a magyarság hátrányára. Még pe-dig, ha az egyes évek adatait tekintjük, világosan látni, hogy a magyarság természetes szaporodása mennyire romlik fokozatosan, bár a természetes szaporodásnak mindenütt tapasztalható csökke-nése a románságot sem hagyta érintetlenül; sőt vannak egyes ro-mán vidékek, amelyek már a magyar éra alatt is nagyon szaporát-lanok voltak, ma pedig már egyenesen fogyóban vannak (Krassó-Szörény, Temes, részben Arad megye). Hogy azonban az egykor igen szopora magyarság sokkal nagyobb mértékben esett áldozatul a születéskorlátozásnak, mint a románság, azt egyenesen a román kormányzat kisebbségellenes intézkedéseinek kell betudnunk, ame-lyek a magyarságot fokozatosan minden életlehetőségtől megfoszt-ják és sok esetben kivándorlásra kényszerítik. Azt is el kell ismer-nünk, hogy a románok által elfoglalt területről, 1919-ben és 1920-ban, de még az azt követő években is igen sokan, majdnem 200 ezren menekültek a csonka ország területére 9 az átszivárgás azóta is t-art; mindezek azonban mégsem magyarázzák meg a magyarság számának azt a katasztrofális esését, amit az 1930. évi román nép-számlálás el akar hitetni. Ezt a csökkenést csak célzatossággal, fer-dítéssel és hamisítással lehet megmagyarázni; ezeknek a különböző mesterkedéseknek bizonyítékát a fentebbiekben szolgáltattuk.

Az eddig megjelent adatok módot nyújtanak arra is, hogy egyes területrészek szerint is bepillantást nyerjünk a román nép-számlálás fondorlataiba. Minthogy az adatok most már vármegvén-kint megvannak úgy vallás, mint népi eredet és anyanyelv szerint, módunkban van azokat az összehasonlításokat, amelyeket az egész területre vonatkozólag tettünk, kisebb részletekben is eszközölni. Azonkívül, ha nem is vármegyénkint, de legalább a három na-gyobb területrészt (Erdély, Bánság, Körös-Máramaros) szerint külön van közölve a városi és vidéki népesség megoszlása ugyancsak val-lás, népi eredet és anyanyelv szerint is. Igaz, hogy ez utóbbi adatok csak előzetesek és csak arányszámokban vannak adva, az abszolút számokra való visszszámítás pedig nem nyújt pontos adatokat, de tájékoztatóul mindenestre szolgálhat. A továbbiakban — mint-hogy nagyon messze vezetne, ha ezeket az összehasonlításokat minden egyes részletre kiterjedőké« akarnók megtenni — csak azo-

kat a legfeltűnőbb jelenségeket emeljük ki, amelyek részint a román népszámlálás módszereire vonatkozólag a legjellemzőbbek, részint pedig a népi eredet szerint való felvételnek hibáira és tévedéseire a legjobban mutatnak rá.

Az említett három országrész szerint a *magyarság* száma között a következő különbség van aszerint, hogy a népi eredetet, vagy az anyanyelvet tekintjük:

	Erdély		Bánság		Körös Máramaros		Egész Erdély	
Népi eredet anyanyelv	934.642		97.839		320.795		1.353.276	
	997.653		105.584		377.475		1.480.712	
Különbség %-ban	+	63.011	+	7.745	+	56.680	+	127.436
	+	6.7	+	7.9	+	17.7	+	9.4

Mínt hogy a magyarság anyanyelv szerinti számának növekvése szorosan összefügg a többi nemzetiségek, különösen a románok számának alakulásával, mindjárt adjuk a *románokra* vonatkozó hasonló adatokat is:

	Erdély		Bánság		Körös Máramaros		Egész Erdély	
Népi eredet anyanyelv	1.852.719		511.083		844.078		3.207.880	
	1.873.691		520.041		839.484		3.233.216	
Különbség %-ban	+	20.972	+	8.958	-	4.594	+	25.336
	+	1.1	+	1.8	-	0.5	+	0.8

Látszik ebből az összeállításból, hogy az egyes vidékeken milyen más mértékű különbségek vannak a népi eredet és anyanyelv szerint megállapított nemzetiségi számok között. Az is kitűnik, hogy a *népi eredet kérdése* különösen, ha az bizonyos célzatos-sággal történik, a *magyarságnak okozza a legnagyobb hátrányt*, mert a magyarság minden országrészben és úgyszólván minden megyében jóval kisebb számmal szerepel a népi eredet, mint az anyanyelv statisztikájában. A megyék közül az egyetlen kivétel Naszód, ahol a román statisztika népi eredet szerint 7476, anyanyelv szerint pedig csak 7174 magyart mutat ki. Általában véve a szorosabb értelemben vett Erdély mutatja a legkisebb különbséget a népi eredet és az anyanyelv számai között. Feltűnő nagy ellenben a különbség a Királyhágón inneni területnek a Marostól felfelé eső részében, ahol a különbség a magyar anyanyelv javára 17.7%-ra rúg. Itt mind a négy megyében igen nagy különbség van a népi eredet és anyanyelv szerint megállapított számok között, de különösen nagy ez a különbség *Szatmár megyében, ahol népi eredet szerint 74.191, anyanyelv szerint pedig 94.112 magyart mutatott ki a román statisztika*, a többi nemzetiségnél pedig, még a románoknál is, jóval kisebb az anyanyelvi adat, mint az, amit a népi eredet alapján hoztak ki. Egyébként is a románoknak a nyeresége az anyanyelv révén nem általános, mert a Körös-Máramaros vidéken még kevesebb is az

anyanyelvi adat, mint a népi eredet szerint kimutatott. Érdekes, hogy Erdélyben mind a négy székely vármegyében, azonkívül a román statisztika szerint odaszámított (magnagyobbított) Szilágy megyében is kevesebb a román anyanyelv szerint, mint népi eredet szerint. A román statisztika ugyanis nem tud lemondani arról, hogy a görögkatolikusokat és görögkeletieket ne tekintse román származásúaknak, de már az anyanyelv felvételénél kénytelen azokat, akik csak magyarul tudnak, magyar anyanyelvűeknek elismerni. Így esett azután, hogy pl. Háromszék-megyében népi eredet szerint 21.759 román mutatnak ki, anyanyelv szerint csak 16.748-at, tehát 5 ezerrel kevesebbet.

Kétségtelen, hogy a magyarság azt a többletet, amit az anyanyelv kimutatása alapján nyert, nem a nagytömegű románságtól, hanem a többi nemzetiségtől, főképp a zsidóktól, cigányoktól és kis részben a németektől kapta. A *németek* száma végeredményben is kisebb az anyanyelv, mint a népi eredet számbavételénél, ez a jelenség azonban nem nyilatkozik meg egyöntetűen, amint az alábbi összeállítás szemlélteti:

	Erdély		Bánság		Körös-Máramaros		Egész Erdély	
Népi eredet anyanyelv	253.426	223.167	67.250	543.852	246.587	231.062	63.144	540.793
Különbség %-ban	— 6.839	+ 7.895	— 4.115	— 3.059	— 2.7	+ 3.5	— 6.1	— 0.6

A németek e szerint csak a Bánságban nyertek az anyanyelv révén; itt úgylátszik a zsidók nagy része is német anyanyelvűnek vallotta magát, de nagy tömegénél fogva a németiség itt még más nemzetiségre is nyelvi beolvasztó hatással van. A másik két területén, különösen a Körös-Máramaros vidéken az anyanyelv kérdése jelentékeny hátrányt okozott nekik. Látszólag a szorosabb értelemben vett Erdélyben is hasonló a helyzet, ha azonban a* részletekbe tekintünk, kitűnik, hogy a legtöbb megyében alig van különbség a népi eredet és az anyanyelv számai között; az egész különbség úgyszólván *Szilágy megyében* mutatkozik, ahol a *népi eredet szerint 16.010, anyanyelv szerint pedig csak 8.706 németet vettek számba*. Szatmár-megyének Nagyvárad körüli részét a románok tudvalevőleg Szilágy megyéhez csatolták és éppen itt vannak legnagyobb számmal a megmagyarosodott svábok, akiknek közel felét kénytelen volt a román statisztika is az anyanyelv alapján a magyarokhoz sorozni. A Szatmár megyében maradt németeknél kisebb a különbség a népi eredet és az anyanyelv számai között. Az előbbi ugyanis 9.530, az utóbbi 7.586. Mindenesetre a román statisztikának ez a megállapítása erősen rácsúfol a románoknak az 1920. évi népszámlálás alkalmával követett eljárására, amikor ezen a területen. Nagyvárad és Szatmár vidékén úgyszólván minden római katolikus németnek mutattak

ki, most pedig a két említett megye 79.043 római katolikus lakosával szemben csupán 16.292 német anyanyelvű szerepel a román statisztikában. A római katolikusoknak ez alig több, mint 20%-a; kénytelenek voltak tehát elismerni, hogy a szatmári „sváboknak“ $\frac{4}{5}$ -e magyar anyanyelvű, mert hiszen itt a németeken és magyarokon kívül más nyelvű alig akad a római katolikusok között. Annál visszatetszőbb, hogy saját megállapításukkal szemben mennyire erőltetik a szatmári katolikusoknál a német nyelvnek az egyházba és az iskolába való bevezetését, holott a lakosság többsége még az általuk sváboknak minősítetteknek is a többsége, a leghatározottabban ellene van annak, hogy gyermekeiket németül tanítsák.

Nem lehet tagadni, hogy a román elszakított területeken a zsidóság nagyobb része a magyar nyelvet használja és a magyar statisztikában tényleg az ottani zsidóságnak — amint láttuk — kb. 73%-a a magyar anyanyelvűek rovatában szerepel. Minthogy az 1930. évi román népszámlálásnál a zsidóknak is szabadságukban állott — bár ebben a tekintetben bizonyára ellentétes nyomást gyakoroltak rájuk, — hogy a magyart is vallhassák anyanyelvűi, a zsidóknak tényleg egy jelentékeny része az anyanyelv rovatában a magyarok közé került, de kétségtelen, hogy jóval kevesebb, mint a magyar éra alatt és kevesebb annál is, ami a valószínűs nyelvhatalmatnak megfelel; a vallási é9 anyanyelvi, sőt a népi eredetre vonatkozó adatok összevetéséből mindenestre kiderül ez. A zsidóságnál tehát az összehasonlítást a vallási adatokkal is megtesszük annál is inkább, mert ebből az összehasonlításból a román népszámlálás újabb gyengéje kerül napfényre. Az összehasonlítás a következő:

	Erdély	Bánság	Körös Máramaros	Egész Erdély
Vallás	81.503	14.043	97.287	192.833
Népi eredet	78.626	11.248	88.825	178.699
Anyanyelv	52.008	757	58.510	111.275
Különbség a vallás és népi eredet közt %-ban	— 2.877 — 3.5	— 2.795 — 19.9	— 8.462 — 8.7	— 14.134 — 7.3
Különbség a népi eredet és anyanyelv közt %-ban	— 26.618 — 33.8	— 10.491 — 93.1	— 30.315 — 34.1	— 67.424 — 37.7
Különbség a vallás és az anyanyelv közt %-ban	— 29.495 — 36.2	— 13.286 — 94.7	— 38.777 — 39.8	— 81.558 — 42.3

Tudvalevő, hogy az izraelita vallás mennyire összefügg a zsidó fajjal. A legritkább eset az, hogy izraelita vallású egyén népi eredet szerint ne a zsidó népből, a zsidó fajból származzék, ilyenek csak azok, akik áttértek az izraelita vallásra, de népi-

ségüket megtartották; ezek pedig vajmi kevesen vannak. Tudjuk a vallásváltoztatási statisztikából, hogy keresztények csak teljesen jelentéktelen számban térnek át az izraelita vallásra; Magyarország keleti felében, ahol a zsidóság szokásokban sokkal jobban elüt a keresztény lakosságtól, sokkal zárkózottabb vallási és társadalmi életet él, mint nyugaton, még ritkábbak az áttérések. Még a nyugati műveltebb zsidóság is csak igen kevés vonzóerőt gyakorol ebben a tekintetben, az izraelita vallású nem zsidó fajú egyének száma tehát keleten hasonlíthatatlanul kevesebb, mint nyugaton, ahol főképp nők (azok is ritkán) térnek át, leginkább házassági okból az izraelita vallásra. Ha tehát a népi eredet szerint zsidók száma 14.000-rel fúaradt alatta a vallás szerint zsidóknak, ez semmi esetre sem felel meg a valóságnak, mert legfeljebb csak pár száz olyan izraelitáról lehet szó, aki nem zsidó fajú, sőt mint-hogy az izraeliták közül sokkal többen térnek át valamely keresztény vallásra, akik pedig mint keresztények is megtartják zsidó népiségüket, a *népi eredet szerinti zsidók számának tulajdonképpen még többnek kellene lenni a vallás szerinti zsidók számánál*. Még arra sem gondolhatunk, hogy a vegyes házasságból származókat (félvéreket) a népi eredetnél már nem tekintették zsidóknak, mert először is ezek többnyire már a keresztény vallások rovatában szerepelnek (a megegyezések sokkal több esetben szólván a keresztény, mint a zsidó házafél javára) másodsor, mert ezeken a területeken a fenti okoknál fogva igen kevés is volt a keresztény-zsidó házasság (a világháború előtt évenként kb. 90—100) és harmadszor tudjuk, hogy ezek a vegyes házasságok rendkívül szaporátlanok, átlag csak egy gyermek születik ezekből a házasságokból. Mindent összevetve tehát bizonyos az, hogy a román népszámlálásnak az az adata, amely a népi eredet szerinti zsidókra vonatkozik, nem lehet jó. Így tűnik ki legjobban, hogy mennyire hamis és csalóka az a kép, amit a nemzetiség meghatározására a népi eredet fogalma nyújthat.

A román statisztika azonban ezúttal az anyanyelvet is kérdezte és ezzel feltétlenül közelebb jutott az igazsághoz, bár még mindig nem érte el azt, mert részint a származásra való beidegzettség, részint a nemzeti elfogultság akadályozta abban, hogy a nemzetiséget kinek-kinek szabadon bevallott anyanyelve alapján állapítsa meg.

Ami a zsidóságot illeti, minthogy a zsidóknak a magyar uralom alatt nagy többsége, 73.5%-a magyarnak vallotta magát, a többi pedig csekély kivétellel a rontott németnek tekinthető jiddis nyelv alapján a németek számát szaporította, a román népszámlálás igyekezett bennük a népi öntudatot felkelteni és arra törekedett, hogy ha már nem teheti meg őket románoknak, legalább a magyarok és németek számát szorítsa le általuk. Ez nagyrészt sikerült is. A jiddis nyelvet beszélő zsidókat az anyanyelv rovatában is a zsidók között mutatták ki, ezzel tehát a németek számát különösen az északkeleti részekben erősen csökkentették

viszont a megmagyarosodott zsidók közül is sokat még a városokban is zsidó anyanyelvüknek vettek nyilvánvalóan azzal a célzattal, hogy a magyarság számát kisebbsítsék, amire főképen a városokban volt szükségük. Rendkívül bosszantja ugyanis a románokat — és ennek sokszor adnak kifejezést —, hogy az erdélyi városok lakosságának többsége magyar, vagy magyarul beszélő zsidó, s így a városok magyar jellege az idegen előtt is feltűnik.

El kell azonban ismernünk, hogy az erdélyi zsidóság, különösen a városokban lakó, a kétségtelenül ránehezedő nyomás dacára sokkal derekasabban viselkedett a népszámlálás alkalmával, mint a szlovákiai zsidóság és sokkal kevésbé hódolt be az uralmon lévő nemzetnek. A 193 ezer főnyi izraelita vallású tömegeből anyanyelv szerint 111 ezer vallotta magát zsidónak, magyarnak pedig (pontos adat nincs erre vonatkozólag) kb. 70—75 ezer. Az 1910. évi magyar népszámláláskor az akkori 182 ezer főnyi zsidóságból 73.5%, vagyis 134 ezer volt magyar anyanyelvű; ebben az arányban 1930-ban kb. 142 ezer magyar anyanyelvű zsidónak kellett volna lennie, el lehet tehát mondani, hogy az *erdélyi magyar zsidóknak kereken fele vagy önként, vagy nyomásra megtagadta magyarságát* (a Felvidéken hasonlíthatatlanul többen!). A városokban, ezzel — amint látni fogjuk — elérték a románok, hogy a magyar anyanyelvűek abszolút többségét relatív többséggé szorították le.

A cigányoknál a népi eredetre és az anyanyelvre vonatkozó adatok között még nagyobb különbség mutatkozik, mint a zsidóknál. Népi eredet szerint ugyanis 109.156 cigányt mutatnak ki az egész Erdély területén, anyanyelv szerint pedig csak 43.653-at. A cigányok összeírására vonatkozólag már fentebb megmondtuk a véleményünket, hogy maga a *népi eredet* szerinti kimutatás mennyire elmaradt a valóságtól. Ha ezt az ismertetőjelet komolyan vették volna, sokkal több, közel kétszer annyi cigányt kellett volna kimutatniok, mert hiszen különösen falvakon a köz-tudatban úgyszólván nyilván vannak tartva a cigányszármazású egyének. A népi eredet szerint való kimutatás mégis jelentékeny mértékben elmaradt a cigány eredetűek valóságos száma mögött. Ami a cigány *anyanyelvet* illeti, valószínűleg itt is valami részrehajlás történt a román nyelv javára, amennyiben a román nyelvet is beszélő cigányokat román anyanyelvűeknek minősítették, a magyarul beszélő cigányokat pedig lehetőleg meghagyták cigánynyelvűeknek.

A román statisztikai évkönyv 1935—36. évi folyama a népi eredetre, anyanyelvre és a vallásra vonatkozó adatokat városok és vidék szerint is közli, de csak az előzetes lélekszámról és csupán arányszámokban. Az abszolút számokat tehát csak az arányszámok alapján és csak az előzetes adatokból, amelyek azonban szerencsére nem nagyon különböznek a véglegesektől, visszaszámítás útján lehet megállapítani.

Mindenesetre érdekesen világítanak be ezek az adatok arra a folyamatra, ami Erdélyben az uralomváltás óta végbement, részint arra vonatkozólag, hogy milyen mértékű volt a városba

tódulás, részint, hogy ez a vándormozgalom mennyire módosította a vallási és nemzetiségi megoszlás számait. Az alábbiakban területi részletezés nélkül adjuk az egész Erdélyről a városok és a vidék lakosságának anyanyelvi adatait:

Megnevezés	Összes lélekszám	Magyar	Német	Román	Zsidó ¹⁾	Egyéb
i 9 1 0 - b e n						
Összes lélekszám	5,257.000	1,662.000	565.000	2,829.000	—	201.000
Városok	767.600	478.800	122.700	147.100	—	19.000
Vidék	4,489.400	1,183.200	442.300	2,681.900	—	182.000
1 9 3 0 - b a n						
Összes lélekszám	5,550.000	1,481.000	542.000	3,235.000	111.000	181.000
Városok	960.000	431.000	130.000	330.000	48.000	21.000
Vidék	4,590.000	1.050.000	412.000	2,905.000	63.000	160.000

Mint hogy a román közigazgatás szerint városnak tekintett községek az évkönyvben fel vannak sorolva, módunkban van az 1910. évi adatokat a pontos összehasonlíthatás végett ugyanazokról a városokról összeállítani, amelyeket jelenleg a románok városoknak tekintenek. A fenti 1910. évi adatok már így vannak összeállítva.²⁾ Elsősorban feltűnik, hogy az erdélyi városok népessége milyen nagy mértékben növekedett meg a szóbanforgó húsz év alatt; majdnem bizonyos, hogy ez a nagy fejlődés az utolsó évtizedben következett be. Ez kitűnik abból is, hogy a románok száma több mint megkétszereződött a városokban, amit — mint látni fogjuk — a vallásfelekezeti adatok is nagyrészt indokolnak. A román kormányzat óriási erőfeszítéseket tett az uralomváltás óta, hogy a magyarság fölényét a városokban megtörje. Az oláhságnak a városokba való bevándorlását különböző kedvezményekkel minden módon elősegítette (iparigazolványok, iskolák állítása, lakásrekvirálások románok részére stb.), amihez hozzájárult még a tisztviselői kar kicserélése jórészt a Regátból behozott román tisztviselőkkel, román katonaság elhelyezése, stb. Érdekes, hogy a magyarság száma ennek ellenére aránylag kisebb mértékben fogyott meg a városokban, mint a vidéken és a valóságban mindenesetre jóval több, mint amit a román statisztika kimutat, mert viszont a vidéken birtokát veszített, vagy a kisebbségi magyar falvakban megfélemlített magyar lakosság is nagy számmal tódult a városokba. A végső eredmény még így is az, s ezt a román statisztika is kénytelen elismerni, hogy a magyarság

¹⁾ A zsidó mint nemzetiség 1910-ben nem volt kimutatva.

²⁾ A románok a magyar városok közül megszüntették Kolozs és Vízakna városi jellegét, ellenben felruházták ezzel a jelleggel a következő községeket: Resicabánya, Petrosévn. Nagvszakmta, Oravicabánya. Orsóvá, Lippa, Bánffyhunvad, Balázsfalva, Belényes és Naszód. Azonkívül szomszédos községet (községeket) csatoltak egyes városokhoz. (I. M. Stat. Szemle 1931. évi 1005. 1.)

száma, az erdélyi városokban még mindig 101 ezerrel nagyobb, mint a románoké, tehát megvan a relatív többsége; ha pedig a magyar nyelvű zsidóságot is hozzászámítjuk, mert hiszen a magyar uralom alatt a városi zsidóságnak 90%-a magyarnak vallotta magát, továbbá a román népszámlálás egyéb tévedéseit és szándékos ferdítéseit {névelemzés, görög katolikus és görög keleti magyarok eltüntetése) is figyelembe vesszük, a magyar nyelvűek még most is abszolút többségét teszik az erdélyi városok lakosságának.

Ami a zsidókat illeti, a városi zsidóságnak most is nagyobb fele magyarnak vallotta magát. A vidéki zsidóság sokkal kevésbé ragaszkodott magyarságához. Ugyanolyan összehasonlításban, mint fentebb, adjuk most városok és vidék szerint a részletes vallásfelekezeti adatokat:

	Lélekszám Városok		Lélekszám Városok		Vidék	
	1910.		1930.		Vidék	
Róm. katolikus	995.000	266.100	728.900	946.000	254.000	692.000
Gör. katolikus	1,243.000	83.700	1,159.300	1,386.000	137.000	1,249.000
Református	694.000	159.000	535.000	697.000	168.000	529.000
Evangelikus	263.000	57.600	205.400	274.000	66.000	208.000
Görög keleti	1,807.000	108.400	1,698.600	1,934.000	207.000	1,727.000
Unitárius	69.000	9.700	59.300	68.000	11.000	57.000
Izraelita	182.000	82.500	99.500	192.000	111.000	81.000
Egyéb	4.000	600	3.400	53.000	6.000	47.000
Összesen:	5,257.000	767.600	4,489.400	5,550.000	960.000	4,590.000

A városok gyors elrománosodását a vallásfelekezeti adatok nagyrészt tényleg igazolják. Legjobban — igen feltűnően — a két román jellegű felekezet hívei szaporodtak, különösen a románok által favorizált görög keleti felekezet hívei, akiknek száma csaknem megkétszereződött {108.400—207.000}, bizonyára jórészt a regátbéli románok bevándorlása révén is. Nem lehetetlen azonban, hogy a görög katolikus románok részéről nagyobb számmal áttérések történtek az államvallásnak minősített görög keleti vallás javára, mert ezzel kétségtelenül előnyök járnak az új uralom idején. Az is valószínű, hogy a városokba, telepítésnél a görög keletieket inkább részesítették kedvezményben, mint a görög katolikusokat, másképp nem igen lehet megmagyarázni azt, hogy a természetes úton sokkal jobban szaporodó görög katolikus románság jóval kisebb mértékben vonult a városokba, mint a görög keleti vallású románság.

Összehasonlítva most már a városokban a görög katolikus és keleti vallású lakosság számát a román anyanyelvűekével, a következő eredményt kapjuk:

	1910-ben	1930-ban	Szaporodás
Görög katolikus	83.700	137.000	53.300
Görög keleti	108.400	207.000	98.600
Együtt	192.100	344.000	151.900
Román anyanyelvű	147.100	330.000	182.900
Különbség	— 45.000	— 14.000	+ 31.000

Míg tehát 1910-ben a görög katolikus és keleti vallásnak együttes száma 45.000-rel haladta meg a románokét, vagyis körülbelül ennyi volt a nem román anyanyelvű (legnagyobb részben természetesen magyar) görög katolikusok és keletiek száma a városokban, addig 1930-ban ez a különbség már 14.000-re zsugorodott össze. *Csupán a városokban tehát kb. 30.000 magyart tüntettek el a statisztikából* egyszerűen azért, mert a két görög valláshoz tartoztak és ha talán egy részük román származású volt is, az kétségtelen, hogy 1910-ben magyar anyanyelvűeknek vallották magukat. Legjobban működött ez a módszer a tulajdonképeni Erdély városaiban, ahol a 16.000 főre tehető (1910-ben) görög katolikus és keleti nem román népességből csupán 2000-et hagytak meg más nyelvűnek, ezek is feltehetőleg inkább cigány anyanyelvűek.

A vidéken számszerűleg nagyobb volt a magyarság számának a csökkenése a magyar görög katolikusok és görög keletiek beolvasztása (legalább is a papíron való beolvasztása) révén, amint az alábbi összeállításból kivehető:

	1910-ben	1930-ban	Szaporodás
Görög katolikus	1.159.300	1.249.000	89.700
Görög keleti	1.698.600	1.727.000	28.400
Együtt	2.857.900	2.976.000	118.100
Román anyanyelvű	2.681.900	2.905.000	223.100
Különbség	- 176.000	- 71.000	+ 105.000

A falvakon már 105.000-rel csökkent a görög katolikusok és görög keletiek együttes száma és a románok száma közötti különbség, világos bizonyítékaul annak, hogy legalább is ennyi nem román anyanyelvű görög vallásút (természetesen túlnyomólag magyart) minősítettek át románná. Mindenesetre azonban a vidéki románság nagy tömegéhez képest ez kisebb arány, mint a városokban, de a magyarságra nézve hasonló arányú veszteséget jelent.

*

Az elmondottak alapján a román népszámlálás nemzetiségi statisztikájára vonatkozó bírálatunkat a következőkben foglaljuk össze:

Haladásnak kell tekintenünk, hogy az 1930. évi román népszámlálás a „népi eredet“-en kívül elfogadta az „anyanyelv“ kritériumát is. Ez Erdélyben a magyarságra nézve 127 ezer főnyi többletet jelent és az anyanyelv alapján a románok kénytelenek Erdélyben közel másfél millió (1,481.000) magyart elismerni. Az anyanyelvi felvétel egyúttal megmutatta a „népi eredet“ szerinti összeírás teljes képtelenségét, amit különösen a zsidók és cigányok nyilvánvalóan hamis és téves számával lehet bizonyítani. Minthogy azonban a románok az anyanyelvi felvételt sem csinálták elfogulatlanul, hanem lehetőleg a magyarság csökkentésére irányuló tendenciával, sikerült nekik a magyarság (a magyar

anyanyelvűek) számát a valóságosnál kb. 197.000-rel lenyomni. Ezt a vallásfelekezetek számának alakulásával lehet igazolni, mert a magyar statisztika az egyes felekezetek híveinek anyanyelvi megoszlását pontosan ismeri; már pedig ebben a megoszlásban lényeges változás nem következhetett be. Éppen a vallásfelekezeti adatok alapján, amelyeknek meghamisítását vagy 'téves kimutatását nem tételezhetjük fel. el kell ismernünk, hogy a románság a román uralom alatt jelentékeny előhaladást tett részben a Regátból való bevándorlás segítségével is, a magyarság pedig — különösen az impériumváltozás utáni években történt nagy kivándorlás következtében — tényleg visszaszorult, de *valóságos száma* még így is *1,678.000-re tehető 1930-ban, azóta pedig a természetes szaporodás figyelembevételével bizonyára meghaladja az 1,800.000 lelket.* Ha pedig számításba vesszük azt a 200.000 magyart, akit a románok az impériumváltozás után elűdöztek, de akik most is odatartoznak és újabb változás esetén bizonyára visszatérnének régi otthonukba, azután azt a több tízezer magyart, akik Bukarestbe mentek ki, vagy szétszóródtak Erdélyből Románia más részeibe, úgy az *erdélyi magyarság számát bátran több mint 2 millióra becsülhetjük.*

Az is kitűnik a román népszámlálás adataiból, hogy a románok óriási erőfeszítéseket tettek és tesznek a városok magyar jellegének eltüntetésére, mégis el kellett ismerniök 1930-ban, hogy a magyarság az anyanyelv alapján a városokban még mindig relatív többségben van és száma 101.000-rel meghaladja a románok számát. Mi viszont megállapíthatjuk a vallásfelekezeti adatok alapján, *hogy a városok lakossága még 1930-ban is abszolút többségében volt magyar anyanyelvű.* A magyarságnak Erdélyben ebben nyilvánul meg az erőssége; a szellemi és gazdasági életben még mindig vezető elem; a jövő fejlődés szempontjából viszont ez « helyzet káros és veszélyes, mert a városi népesség mindenütt szaporátlanabb, mint a vidéki, emellett az államhatalom a városok hullámszó és kevésbé földhöz és helyhez kötött népességét könnyebben tudja nemzetiségéből kiforgatni. Az 1930-ig terjedő évtized már ijesztő mementót jelent ebben a tekintetben.

A közelmúlt eseményei mégis remélni engedik, hogy az erdélyi magyarságra szebb és jobb jövő fog virradni. Ha talán hamarosan nem is érhetjük el vágyainknak teljességét, az bizonyos, hogy a világesemények kényszere olyan engedményekre fogja szorítani Romániát, amelyek részben felszabadítják az erdélyi magyarságot, részben pedig erőinek szabad kifejtésében támogatni fogják és természetes szaporodását is elősegítik.

Kovács Alajos dr.